

Teologiska institutionen

Tros och livsåskådningsvetenskap, C, 15hp

VT 2018

Handledare: Carl - Henric Grenholm

Betygssättande lärare: Simon Henriksson

Helgat varde ditt könlösa namn

Gudsbegrepp och gudsbilder inom
Svenska kyrkan och kyrkohandboken

Annica Olsson

19680123

Annicas1@live.se

Innehållsförteckning

Inledning	1
1.1. Problemformulering	1
1.2. Historik Svenska kyrkan, samhället och feminism	2
1.3. Syfte och frågeställning	3
1.4. Forskningsöversikt	3
1.5. Material	5
1.6. Teori och metod	5
1.7. Disposition	6
2. Teori och metod	6
2.1. Teori	6
2.2. Metod	10
2.3. Kritisk diskursanalys	10
2.4. Grundläggande definitioner	12
3. Beskrivningen av Gud i begravning	14
3.1. 1942 HB	14
3.2. 1986 HB	16
3.3. 2017 HB	18
4. Beskrivningen av Gud i dopet	20
4.1. 1942 HB	20
4.2. 1986 HB	22
4.3. 2017 HB	23
5. Påverkan av omständighet och feministisk teologi	25
5.1. 1942 HB	25
5.2. 1986 HB	26
5.3. 2017 HB	28
6. Sammanfattning	31
Referenser	33

Inledning

En fråga som har väckt mitt intresse är hur beskrivningen av Gud verkar ha ändrats över tid. Jag har varit aktiv inom Svenska Kyrkan i många år, cirka 40 år, dels som körsångare och dels som kyrkvärd. Gudstjänstfirandet har för min del varit frekvent genom hela mitt liv. Mina egna reflektioner vilar på hur olika termer om Gud börjat florera inom kyrkan med andra beskrivningar än Herren och Fadern tillexempel. I media blommade till exempel debatten upp om huruvida Gud och Jesus kan kallas hen under julhelgen 2017. En präst i Västerås stift pålyste hen-begreppet i en annons i tidningen i samband med en julbön. Min uppfattning och tolkning var att det inte bara blev positiva reaktioner på användandet av hen i denna annons. Biskopen för Västerås stift gick även ut i media efteråt och uppmuntrade debatten omkring hen som inkluderande, men klargjorde att Jesus var en man.¹

Ett annat mer förekommande uttryck jag har reflekterat över är att en del präster i dag kan säga ”I Faderns, Sonen och Livgiverskans namn” istället för ”I Faderns, Sonens och den Helige andens namn” i slutet av böner, textläsningar och välsignelser.

Det finns flera i samhället som uppmärksammat frågan omkring förändringar av termer, hur androcentriska skildringar istället bör vara könlösa eller neutrala. Det visar en krönika i Svenska Dagbladet 7 mars 2018 på. Biträdande kulturchefen på SvD Anders O Björkman har uppmärksammat detta och skriver i sin krönika ”Helgat varde ditt könlösa namn” om hur några länder har ändrat på androcentriska termer i sina nationalsånger till mer inkluderande könsneutrala. Till exempel i Kanadas nationalsång ”O Canada” har ”alla dina söner” bytts ut till ”oss alla”. Björkman hänvisar även till kyrkan och bönen Fader vår. Ska fader också ändras i bönen? Till vad i så fall? Förmyndare, målsman eller något annat passande kanske?²

Hur ska eller bör då Gud beskrivas blir en intressant fråga enligt min mening. Ska det vara med manliga, kvinnliga eller könsneutrala termer? Och om olika termer och beskrivningar börjar användas, hur påverkas och uppfattas då den gudsbild som kyrkan vill förmedla?

1.1.Problemformulering

Språket påverkar oss då det inte alltid är så att sändare och mottagare har samma uppfattning om betydelsen. Språket konstrueras av människor i en social gemenskap och utvecklas i en kontextuell process. De ord som används blir objektiva för de individer som använder dem inom den egna kontexten eller språkgemenskapen. Problemet uppstår när ord, termer och begrepp som är invanda

---

¹ Johannes Ottestig: ” Västerås stift efter hen-kritiken: Jesus var en man”. *Dagen*, 29 december 2017, <http://www.dagen.se/nyheter/vasteras-biskop-efter-hen-kritiken-jesus-var-en-man-1.1077219>, (hämtad 2018-04-13).

² Anders Q. Björkman: ”Helgat varde ditt könlösa namn”. i: *Svenska Dagbladet, kultur*, onsdagen 7 mars 2018.

inom den egna språkgemenskapen används utanför denna. Inom religion dessutom är det inte helt ovanligt att använda metaforer av olika slag. Det är inte alltid så lätt att utrona vad som menas.³

Inom den systematiska teologins uppgifter ligger att anlägga ett kritiskt och självkritiskt perspektiv på teologi men även att konstruktivt granska hur vi på ett givande sätt i samtiden kan tala om Gud. Hur vi skulle kunna uttrycka oss om Gud utifrån de utmaningar som finns i dagens samhälle. Utmaningar från olika håll som det pluralistiska samhället i dag är.⁴

Om nu språket har en tendens att förändras är då frågan om inte även gudsbilden förändras i takt med språket. Eller är det så att gudsbildsförändringen i sig bidrar till ett förändrat språk om Gud? I denna uppsats ämnar jag undersöka hur sambandet mellan språket och gudsbilden kan te sig i kyrkliga handlingar inom Svenska kyrkan.

1.2. Historik Svenska kyrkan, samhället och feminism

Under 1900-talet fram till i dag, 2018, har det skett en hel del samhällsförändringar i Sverige gällande religionsfrihet och förhållande mellan stat och kyrka. 1951 trädde religionsfrihetslagen i kraft vilket innebar att man nu kunde gå ut Svenska kyrkan utan att gå in i något annat religiöst förbund. 1961 togs kyrkorådets ansvar för kyrkotukt och församlingsdisciplin bort. En utredning om hur stat och kyrka skulle vara enade eller ej drogs igång i mitten på 1950-talet och resulterade i att staten och kyrkan separerade år 2000.⁵

I och med dessa förändringar har det även skett förändringar i de material som prästerna använder sig av i sitt arbete med kyrkliga förrättningar. Nya handböcker har utformats under tid. Detta går att läsa i böckerna *Kyrkans gudstjänst. 1968 års Kyrkohandboks-komité*. Böckerna finns i flera band och berör olika delar av Svenska kyrkans arbetsområden.

Den feministiska teologin utvecklades under mitten av 1900-talet och har sökt påverka och bryta både den inarbetade patriarkala makten inom kyrkan och fokuset på manligt kön/genus. Med den patriarkala makten menas den mansdominerande hierarkin inom kyrkan som kan spåras långt bakåt i tiden. Men speciellt till den skolastiska teologin, som legitimerade och förstärkte strukturen med symboliken av Gud som kung och himmelens Fader över till det sociala livet, med mannen som överhuvud i hemmet och kungen över samhället.⁶

---

³ Carl-Henric Grenholm: *Att förstå religion. Metoder för teologisk forskning*. Studentlitteratur, Lund 2012, ss. 204-207.

⁴ Mattias Martinsson, Ola Sigurdsson och Janye Svenungsson: "Inledning", i: Martinsson Mattias, Sigurdsson Ola och Svenungsson Jayne (red.): *Systematisk teologi, en introduktion*. Verbum, Stockholm 2007, ss. 14-17.

⁵ Ingemar Brohed: *Sveriges kyrkohistoria. Religionsfrihetens och ekumenikens tid*. Verbum, Stockholm 2005, ss. 255ff; s. 217; s. 281.

⁶ Elizabeth A. Johnson: *She who is. The Mystery of Gog in feminist Theological Discourse*. The crossroad Publishing Company, New York 1999, ss. 225f; s. 211; s. 36.

I dagens samhälle har dock andra frågor runt kön och genus än manligt och kvinnligt seglat upp. Det är något som Svenska kyrkan tagit fasta på.

Svenska kyrkan arbetar i dag med frågor för inkludering och mot diskriminering och att bli hbt - certifierade. Här är det inte bara manligt eller kvinnligt som tas upp i frågorna om inkluderande och diskriminering. Homosexualitet och upplevd könstillhörighet, inte det kön man föds till, ska också ingå i dessa frågor. Ett projekt kallat Regnbågsnyckeln startade 2016 i utvalda pilotförsamlingar för att driva arbete med inkludering och mot diskriminering framåt.⁷

Vad som påverkar vem, sett utifrån samhället och Svenska kyrkan, är i dessa frågor svårt att avgöra uppfattar jag det som. Historiskt sett har det trots allt skett förändringar inom kyrkan, tillåtelse av kvinnliga präster och samkönade äktenskap till exempel.⁸

1.3. Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie blir således att analysera hur beskrivningen av Gud i realiteten ser ut utifrån den kyrkohandbok som Svenska kyrkan har att tillgå och vilken gudsbild dessa förmedlar. Jag ämnar undersöka hur de termer och beskrivningar som används för att beskriva Gud i kyrkohandboken har förändrats över tid. Om de har de förändrats, har detta då i förlängningen bidragit till en förändrad gudsbild?

Olika faktorer kan vara och bidra till förändring. En del av syftet i denna studie kommer vara hur utvecklingen av feministisk teologi kan ha haft någon inverkan på beskrivningarna av Gud.

Den huvudfrågeställning som kommer ligga till grund för studien blir då:

- Hur beskrivs Gud i Svenska kyrkans handbok och har beskrivningen förändrats något över tid?

Två delfrågor kommer sen att användas för att täcka in syftet:

- Vad säger denna beskrivning om Svenska kyrkans gudsbild?
- Finns det någon synlig inverkan av feministisk teologi på beskrivningen av Gud i Svenska kyrkans handbok?

1.4. Forskningsöversikt

I sökning över forskningsläget har jag inte hittat något som liknar min studie om eller hur just skildringen av Gud förändrats eller påverkats från början av 1900-talet fram till början av 2018. Det finns många studier runt feministisk teologi och hur den androcentriska framställningen av Gud

---

⁷ Hbtq och Svenska kyrkan, Svenska kyrkan, <https://www.svenskakyrkan.se/hbtq>, 28 juni 2017, (hämtad 2018-04-08).

⁸ Svenska kyrkan, verksamhet, HBTQ-kompetens, HBTQ i Svenska kyrkan, historia, <https://internwww.svenskakyrkan.se/verksamhet/hbtq-kompetens/historia>, (hämtad 2018-04-11).

traditionellt sett ut inom kyrkan. Det material som jag hittat omkring tidigare forskning och som använt sig av handboken har dock använt andra metoder än det jag ämnar göra. Det som är nytt i min studie är också den nya handbok som utarbetats för Svenska kyrkan. Hur gudsbegrepp eller skildringen av Gud i denna ter sig har det inte förut gjorts någon studie på. Det som jag dock hittat i forskning eller studie gällande den nya handboken är en uppsats av Gina Poroli ”Är alla inkluderade?: En analys av förslag till Svenska kyrkans kyrkohandbok från 2016 ur ett andraspråksperspektiv”. Denna studie riktar dock in sig på språkförståelse och inte skildringen av Gud.

Studier runt gudstjänstfirande med inkluderande utifrån genusperspektiv har det gjorts en hel del om men inte på kyrkliga handlingar i sig.

Ninna Beckman Edgardhs bok *Feminism och liturgi – en ecklesiologisk studie* vänder sig till hur kvinnor fått stå tillbaka för den patriarkala liturgin i gudstjänstfirandet. Edgardh har genom empiriska studier och dokumentation av gudstjänster under flera års tid sett på hur diskussionen och det uttryckta språket har tett sig, sett utifrån ett feministiskt perspektiv och ecklesiologi. Hon har också använt sig av handboken i form av handbokens texter för trosbekännelsen, förbön och nattvardsfirande men som sagt med en annan metod och andra moment. De empiriska studierna har sedan jämförts med hur till exempel Sofiagudstjänsterna utformar en mer feministisk bild av Gud och även Jesus. Sofiagudstjänster är en form av feministiskt utformade gudstjänster där Gud kallas Sofia.

Ninna Edgardh har även skrivit boken *Gudstjänst i tiden. Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968 - 2008*. Här tar hon upp hur det sekulariserade och pluralistiska samhället påverkar kyrkan. Uttrycksformerna för gudstjänst har etablerat en mångfald istället för enhetlighet enligt Edgardh. Boken belyser feministiskt perspektiv i gudstjänstfirande. Edgardh tar upp hur kyrkliga handlingar som dop, vigsel, konfirmation och begravning under tid inte påverkats i så stor utsträckning av samhällssituation som gudstjänsten har. Detta kan eventuellt bero på att handboken inte erbjuder sådana förändringar i dessa moment enligt Edgardh. Det som kommer att skilja min analys gentemot Edgardhs är inriktningen på skildringen av Gud och inte då frågan om integrering och delaktighet i olika kyrkliga handlingar.

En annan forskning inom feministisk teologi som använt sig av handboken i sin analys är en doktorsavhandling av Ann - Louise Eriksson, *The meaning of gender in theology: problems and possibilities*. I doktorsavhandlingen använder sig Eriksson av Svenska kyrkans handbok och avsnittet om hur högmässa firas. Det som skiljer sig mellan hennes och min studie är dels metoden och dels inriktningen på hierarkisk ordning. Eriksson belyser hur den hierarkiska ordningen i högmässan utformats utifrån vem får säga vad i högmässonordningen, hur begrepp som anses vara patriarkala får dominera över ett mer feministiskt alternativ. Det är en betoning på vad som sägs och av vem. Enligt

Eriksson ska alla delta i nattvarden med gemenskap men att genom en inarbetad hierarkisk uppdelning, av det gudomliga som manligt och det mänskliga som kvinnligt i liturgin, och genom hur det uttrycks blir kvinnan i underläge gentemot mannen.

1.5. Material

Studien för denna uppsats kommer att omfatta den kristna svenskyrkliga kontexten och tidsepoken början av 1900-talet fram till i dag, 2018. Frikyrkor och andra religioner kommer inte att behandlas alls i denna studie. Det primära målet för studien kommer att vara beskrivningen av Gud, den beskrivning som finns i kyrkohandboken för Svenska kyrkan och som används av tjänstgörande präster.

Analysen kommer göras utifrån empiriskt material hämtat ur tre kyrkohandböcker, en från 1942, en från 1986 och den nya kyrkohandboken 2017. När det gäller kyrkohandboken 2017 kommer den webbaserade versionen, som finns att tillgå på Svenska kyrkans hemsida, att användas.⁹

De moment jag har valt ut i kyrkohandböckerna har avgränsats till begravning och dop och en mer grundlig analys av inledningen av dessa kyrkliga handlingar. Inledningen består bland annat av böner och inledningsord. Det är med inledningen som besökare eller deltagare först möter skildringen av Gud i kyrkan tänker jag. I momentet begravning har inte alternativ för dödfött barn eller barn avlidet i tidig ålder tagits med. Detta enbart av praktiska skäl, dels för att avgränsa materialet och dels för att analysen ska grunda sig på just det som flertalet människor kommer i kontakt med. I momentet dop har ett medvetet val gjorts till barndop. Dop av unga, vuxna och nöddop har inte tagits med, grundat på samma orsak som i begravningsmomentet, avgränsning av material och kontakten med kyrkan för flertalet människor.

Det material som studerats om hur feministisk teologi kan ha inverkat på beskrivningen och termer om Gud och gudsbilden är Ulf Jonssons bok *Med tanke på Gud* och Elizabeth A. Johnsons bok *She who is. The Mystery of God in Feminist Theological Discourse* studerats. Sallie McFagues bok *Models of God. Theology for an Ecological, Nuclear Age* har också ingått i studien med tanke på språket och den gudsbild som feministisk teologi sökt påverka.

1.6. Teori och metod

Metoden för denna studie kommer vara diskursanalys och närmare bestämt kritisk diskursanalys. I inhämtning av fakta och val av analysverktyg för just den valda metoden har Norman Faircloughs

---

⁹ *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan, 2018*, Huvudvolym:
<https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken>, (hämtad 2018-03-15).

bok *Discourse and social change* och Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod* att brukas, även till viss del Mats Börjessons bok *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*.

En mer utförlig beskrivning av metoden diskursanalys och varför just den metoden har valts tillsammans med teorin följer i nästa kapitel. Teorin i studien vilar på hur språket inom kyrkan med olika beskrivningar om Gud eventuellt kan påverka gudsbilden. Just språket om Gud har feministisk teologi sökt att förändra. Diskursanalys handlar om hur språket i en text kan påverka vad som förmedlas och hur textvariationer kan ge olika budskap.

1.7. Disposition

Efter inledningen följer kapitel två som handlar om vilken teori som ligger till grund för analysen och vilken metod som kommer användas. Metoden beskrivs i två steg, dels hur det empiriska materialet kommer inhämtas och dels en mer genomgående förklaring av analysmetoden av det empiriska materialet, kritisk diskursanalys. En mer genomgående begreppsförklaring med vilka analysbegrepp som kommer användas följer därefter i grundläggande definitioner. Kapitel tre behandlar hur beskrivningen av Gud ter sig i den kyrkliga handlingen begravning i kyrkohandboken. Tre utgåvor av kyrkohandböcker kommer studeras, en från 1942, en från 1986 och den nya kyrkohandboken 2018. Kapitel fyra följer samma mönster som kapitel tre men här är det den kyrkliga handlingen dop som studeras. I kapitel fem följer förklaring utav omständighet. Omständighet är en del av kritisk diskursanalys begreppsapparat och kommer här behandla kontext och tidsperspektiv omkring de skriftliga beskrivningarna om Gud i kyrkohandböckerna. Kan kontext och tidsera eventuellt påverka beskrivningarna? Har det då skett påverkningar och förändringar, kan det i sin tur påverka gudsbilden? I kapitlet söks även efter vilken betydelse feministisk teologi kan ha haft på eventuella språkliga förändringar i beskrivningen om Gud. Avslutningsvis i kapitel sex ges en sammanfattning av uppsatsen och dess svar på huvudfrågeställningen och delfrågorna.

2. Teori och metod

2.1. Teori

Hur beskriver man då Gud, eller går det överhuvudtaget att göra det? Frågan jag ställer mig är om människan i dagens pluralistiska och ansett sekulariserade samhälle i Sverige har någon egentlig uppfattning om koppling mellan Gud och sig själv eller vad gudsbegreppet står för. Vilken gudsbild har eller får människan i dag utifrån de termer och beskrivningar som finns?

Traditionellt sett i västerländsk teologi finns det tre sätt att tala om Gud, *via positiva*, *via negativa* och *via eminenta*.

a) Det första sättet *via positiva* kan kopplas till univokt språk som används för att beskriva vilka egenskaper Gud har, som godhet, vishet eller liknande. De termer som används för olika egenskaper är då entydiga och kan användas i samma bemärkelse om olika sak. Till exempel; Gud är god eller Lisa är god. Lisa är god på ett snällt och hyggligt sätt och Gud är också snäll och hygglig men ändå finns det en skillnad mellan att Gud är god och att Lisa är god. Det grundar sig i att Gud skapade världen, är en del av den på ett oändligt och obegränsat vis. Gud har satt sitt fingeravtryck på både tingen och människan och är grunden till att allt finns till. Thomas av Aquino såg brister i det univoka språket eftersom Gud är så mycket mer och större än vad som kan beskrivas med entydighet och att det kan innebära en begränsning. Det gav då upphov till det ekivoka språket, *via negativa*.

b) *Via negativa* vill beskriva det som Gud *inte* är, utifrån *begränsningen* i tingen i världen. Det är en beskrivning som vill peka på en förnekelse av att Gud har någon del i det som är begränsat. Människan och tingen är ändliga och begränsade och därför kan människan bara tala om Gud genom att ange att Gud inte har dessa begränsade egenskaper. Gud är obegränsad och därigenom något helt annat än människa. *Via negativa* betonar det som Gud inte är i mänsklig mening. I exemplet med att Gud är God och att Lisa är god kan man med det ekivoka språket lägga till att Gud är oändligt eller outgrundligt god. Då suddas liksom begränsningen bort, en betoning på det mystiska. Men *via negativa* har också sin begränsning för det kan leda till att det inte går att säga någonting alls om Gud enligt Aquino. Det behövs ett till sätt att tala om Gud.

c) Kvar är då *via eminenta* eller det analoga språket. Med det analoga språket menas att det går att säga något meningsfullt om Gud som är förståeligt, kopplat till det världsliga men ändå olikt allt annat, upphöjt och överträffande. Här är det sammanhanget som räknas. Enligt Aquino är det här det bästa sättet att tala om Gud. I de tre exemplen uppfattas ordet god som något positivt och väcker uppskattning men i *via eminenta* exemplet är sammanhanget helt avgörande. När språkliga egenskaper tillämpas på Gud måste det skiljas på det mänskliga eller det rent egenskapliga. Det finns likheter men ändå skillnader på samma gång, inte samma betydelse men ändå inte helt olika. Med vårt mänskliga sinne uppfattar vi att det är positiva egenskaper i ordet god men när det gäller Gud blir det en helt annan sak, något mycket mer och mer oförklarligt.¹⁰

Att beskriva eller söka klargöra Guds egenskaper på ett sätt som skiljer sig mot människans vardagsverklighet, återfinns i de flesta kulturer och språk som Philip Geister beskriver det. Geister hänvisar till religionshistorikern Rudolf Otto (1869-1937) som påpekade att erfarenheter med det heliga återges i alla kulturer. Det heliga som något lika påtagligt som mat eller hus men avsevärt mer

---

¹⁰ Ulf Jonsson: *Med tanke på Gud*. Artos & Norma, Skellefteå 2004, s. 91; ss. 206-217.

omskakande än det vardagliga. Det heliga som griper tag i människan med någon sorts skräckblandad förtjusning. Detta heliga beskrivs som Gud och hur då begreppen, beskrivningarna eller tillbedjan tar sig form kan variera. Hur mötet med detta heliga sen emottas kan också variera med allt ifrån skräck till överlåtelse och glädje. Att då överhuvudtaget kunna tala om Gud är något som inte bara Thomas av Aquino funderade på. De funderingarna återfinns redan i kristendomens barndom. Dionysos Areopagita (ca år 500) till exempel, tar fasta på den mer mystiska formen av gudsbild men sade också att vi inte kan tala om Gud på något annat vis än med de ord vi känner till. Dionysos påpekade dock att det är skillnad på talet om Gud och vanliga ting. Gud är transcendent, höjd över det jordiska, och kan inte fångas med våra begrepp.¹¹

Språket är under utveckling och förändras över tid enligt min mening. Hur då skillnaden mellan bokstavligt eller överfört, direkt eller indirekt tal ska användas i beskrivningar om Gud kan vara komplicerat. Det religiösa symbolspråket bör kanske och kan också i många fall översättas till mer direkt, bokstavlig betydelse. Men går det att översätta allt religiöst språk, till direkt bokstavligt tal? En del människor anser att det inte går. Då förloras språkets tolkningar till mångtydighet och tolkningsmöjlighet enligt Jonsson. Fast borde inte själva betydelsen i det religiösa språket kunna ringas in i direkta uttryck? Ett föråldrat språk till exempel kan vara svårt att förstå i dagens samhälle. Det bästa är om det faktiskt går att använda mer direkta beskrivningar i så stor utsträckning som möjligt, som Ulf Jonsson beskriver det. Risken är att det religiösa symbolspråket annars förlora sin mening, det tappar sin innebörd.¹²

Relativt nytt inom både samhället och kyrkan är HBTQ frågor och hur skildras då Gud? Kan genus och kön definieras med eller utan kropp och passar Gud i denna definiering? Om att man är född i en kvinnlig kropp betyder det inte att man alltid identifierar sig som en kvinna. Det samma gäller för män eller om man identifierar sig både som man och kvinna oavsett kropp. Feminister har satsat på att söka förändra den könade ordningen genom fokus på genus, ett genus som är socialt och kulturellt konstruerat och föränderligt. Men vad menas då med genus och kön eller som Ann-Louise Erikson säger i sin artikel ”Genusinkarnationer i kyrkans rum. En könad o-ordning: ”världen är ju full av kvinnliga män och manliga kvinnor”¹³ Det råder en könad o-ordning som Erikson uttrycker det, för feministiska teologer har tendensen att diskutera Guds kön, det fysiska biologiska könet och det ställer till oordning i kyrkan. Gud kan inte definieras som människa och att då hämta genusinkarnationer

---

¹¹ Philip S.J. Geister: ”Gud”, i: Martinsson, Mattias, Sigurdsson, Ola och Svenungsson, Jayne (red.): *Systematisk teologi, en introduktion*. Verbum, Stockholm 2007, ss. 95-99.

¹² Ulf Jonsson: *Med tanke på Gud*, ss. 207ff.

¹³ Ann-Louise Erikson: ”Genusinkarnationer i kyrkans rum. En könad o-ordning” i: *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr 3-4, 2003, ss. 15-17.

gällande Gud utifrån samhällsideal och lagstiftningar hellre än utifrån det gudomliga, skapar oordning.¹⁴

I kölvattnet av förändringen i samhället gällande frågor runt genus och kön kan kanske framtagandet och tillämpningen det nya pronomen hen ses. I början av 1900-talet i Sverige fanns ingen hen att relatera till. Därför är min uppfattning att världsbilden i dag har förändrats gällande könsroller, eller är på väg att förändras.

Pronomen hen har tillkommit i svenska språket som ett könsneutralt begrepp och då som alternativ till han eller hon.¹⁵ Vad händer med den feministiska teologins riktlinjer om eventuell ändring av gudsskildringen, i sitt arbete att söka förändra inarbetade mönster till mer feministiska? Det som kan problematiseras är en identifiering som inte passar in på varken man eller kvinna. Då blir den feministiska kampen för feministiska begrepp om Gud helt verkningslöst, det kan resultera i exkluderande istället för inkluderande vill jag påstå.

Mysteriet omkring Gud, som Elizabeth Johnsson beskriver det, kan inte klassas in i något varken manligt eller kvinnligt. Även om det dominerande talet om Gud har maskulina termer betyder det inte att Gud ska klassas som man. Det finns lika mycket kvinnliga metaforer eller uttryck för Gud som manliga, speciellt om man blickar tillbaka på tidigare bibliska, teologiska och inte minst medeltida mystiska traditioner. De kvinnliga metaforena var för att belysa den fullkomlighet Gud har, inte att framhäva någon sida som bättre eller sämre. Uttryck och skildringar som vill visa på den storhet Gud har, en storhet som ligger bortom kön och genus.¹⁶

Sallie McFague har den uppfattningen att Gud måste börja beskrivas med egenskaper som kan kopplas till kärlek. En kärlek som både innefattar moderlig och faderlig men även älskare och vän. Den traditionellt dominerande metaforen faderlig som kan riktas till det patriarkala om Gud måste omkontextualiseras. Omkontextualiseras på det viset att omhändertagandet kommer fram. Ett omhändertagande som kan kopplas till kärlek som visas av föräldrar (både moderlig och faderlig), älskande, vänner, och även kärleken till naturen. En kärlek i form av egenskaper som kan kopplas ihop med trofasthet, respekt, ansvar, omhändertagande, tillgivenhet, passion och självuppoftande. Det traditionella inom kristen teologi måste brytas och skrivas om enligt McFague, för att teologin

---

¹⁴ Ann-Louise Erikson: "Genusinkarnationer i kyrkans rum. En könad o-ordning", ss. 18f.

¹⁵ Så använder du ordet "hen". Lärarförbundet, <https://www.lararforbundet.se/artiklar/sa-anvander-du-ordet-hen>, 2014-03-05, (hämtad 2018-04-08).

¹⁶ Elizabeth A. Johnson: *She who is. The mystery of God in Feminist Theological Discourse*, ss. 54ff.

ska bli förståelig för nutidens människor. Förståelig på det vis att det kan bli ett stöd i frågor om livet och om tron.¹⁷

2.2. Metod

Den metod som kommer att ligga till grund för studien av beskrivningarna om Gud kommer att vara en strikt textanalys med insamlande av empiriskt material. Det empiriska materialet utgörs av beskrivningar och termer i valt analysmaterial. Dessa kommer sedan analyseras utifrån kritisk diskursanalys. Här är den systematiska teologins uppgift i grunden, att kritiskt granska termer om Gud och varför vissa begrepp är att föredra framför andra. Den är även att undersöka alternativa begrepp om Gud som passar in i dagens samhälle, när religionen är en del av samhället och kulturen.¹⁸ Hur könsneutrala eller ej beskrivningarna och termerna kan ses kommer också att studeras. Detta utifrån den feministiska teologins protest mot mansdominerade beskrivningar av Gud.

Beskrivningar och termerna om Gud kommer även studeras utifrån vilken gudsbild som förmedlas. Om till exempel vissa begrepp eller beskrivningar utesluts eller om andra förstärks, hur påverkar detta den gudsbild som förmedlas? Genom med metoden kritisk diskursanalys, där fokus ligger på att se hur ord och text kan te sig på olika vis i olika miljöer och även hur förändring av ord i text kan skapa förändring av innehållet i en text, ämnar jag uppnå mitt syfte med studien. Detta syfte är att analysera hur beskrivningen av Gud i realiteten ser ut utifrån den kyrkohandbok som Svenska kyrkan har att tillgå, har de förändrats, vilken gudsbild som förmedlas och hur gudsbildsförmedlingen påverkas av förändrade beskrivningar. Syftet är även att se om feministisk teologi har haft någon synlig inverkan på beskrivningarna av Gud.

2.3. Kritisk diskursanalys

Den kritiska diskursanalysens syfte i sig är att klargöra hur den lingvistisk-diskursiva dimensionen ter sig hos både sociala och kulturella fenomen i en förändringsprocess i senmodern era. Utifrån den kritiska diskursanalysen är en diskurs i text både konstituerande och konstituerad, utifrån social praktik. Ta till exempel en social struktur, familjen. Familjen kan spegla en viss diskurs inom sitt område samtidigt som den diskursen kan påverkas och ändras av andra sociala strukturer, barnen eller skolan. Men i och med att familjens diskurs påverkar barnen, som går i skolan, påverkas även skolan av familjens diskurs. Med texter kan man tala om en intertextualitet. Historien påverkar texter men texter kan även påverka historien. Detta sker på det viset att texten bygger på tidigare texter, språket förändras över tid och då även texten. Det sker en utveckling och en förändring. Denna förändring

---

¹⁷ Sallie McFague: *Models of God. Theology for an Ecological Nuclear Age*. SCM Press Ltd, London 1987, ss. 19-21.

¹⁸ Mattias Martinsson, mfl: "Inledning", ss. 14-16.

kan i sin tur begränsas av hur maktrelationer sätter ramar för existerande diskursers förändring. Norman Fairclough ser intertextualiteten som uttryck för både stabilitet och instabilitet, kontinuitet och förändring.

I denna analys är det Norman Faircloughs kritiska diskursanalys som kommer användas. Den är sprungen ut Michel Foucaults diskursanalys med teorin om hur makt och kunskap är spridd över olika sociala praktiker. Diskursanalys kan vara ideologisk med fokus på sociala relationer, ojämlika maktförhållanden eller hur världsbilder uppfattas. Faircloughs kritiska diskursanalys är upplagd som en tredimensionell modell med 1) en texts egenskaper i grunden, 2) textens produktions- och konsumtionsprocess som är förenade med användandet av texten och sist 3) den sociala praktik som textens kommunikativa händelse är/blir en del av. Med händelse i denna studie menas prästens val av text, en text som är/blir en del av social praktik i form av kyrkliga handlingar.

Marianne Jörgensen Winther och Louise Phillips beskriver i sin bok *Diskursanalys som metod och teori* hur Fairclough ser den socialpraktiska delen av diskursanalys som viktig. Det praktiska utgörs av social praktik med empiriska exempel av text i skrift eller tal. Diskursen kan te sig annorlunda i det sociala rummet än i texten, och den sociala kontexten förändras. När studien nu har fokus på beskrivningarna av Gud i text så är de lingvistiska skildringarna utifrån Svenska kyrkans handbok och levererandet av denna text ut till det sociala av intresse. Faircloughs uppfattning är att människor inte alltid är medvetna om den process och det samspel som pågår mellan text och samhället uppfattning om den samma.

De återger vidare hur Fairclough anser att även ett tvärvetenskapligt perspektiv bör intas med en textanalys. Det bör vara en tvärvetenskaplig studie med en social teori. Om inte detta görs förloras den påverkan som förbindelsen mellan text, samhälle, kultur och strukturer har med varandra.

Den socialteori som då kommer användas i studien vilar på en socialkonstruktivistisk grund. Socialkonstruktivism vilar på att socialt handlande/tolkande är en konstruktion av verkligheten, den verklighet som varje människa individuellt konstruerar utifrån världsbild, kultur, historia, kunskap och sociala handlingar och processer. Socialkonstruktivism blir en bevarandekonstruktion av de mönster vi känner igen i vår sociala kontext. Dessa mönster påverkar dock i sin tur vårt handlande och får även konsekvenser för hur vi tolkar sociala problem.¹⁹

Feministisk teologi har riktat in sig på den androcentriska framtoningen och patriarkala hierarkin inom kyrkan som jag omnämner i teoridelen. Jag tolkar det som att enligt feminismens

---

¹⁹ Marianne Jörgensen Winther och Louise Phillips: *Diskursanalys som metod och teori*. Studentlitteratur, Lund 2015, ss. 19-21; ss. 66-78; ss. 113ff; ss. 11f.

socialkonstruktivism och feministisk teologi blir det ett socialt problem om Gud skildras mer manligt än kvinnligt, något som mina sökningar på tidigare forskning visar. En diskurs i en text och i praktik kan framhållas från både makt -och ideologiperspektiv och detta kan utnyttjas, samtidigt som det även kan användas för att skapa gemenskap.²⁰

2.4. Grundläggande definitioner

Analysens frågeställning vilar på beskrivningen av Gud och de termer som förekommer om Gud i tre årgångar av handböckerna som Svenska kyrkan har att tillgå. Vad säger beskrivningarna om Gud och vilken gudsbild förmedlas utifrån beskrivningarna i Svenska kyrkan och har feministisk teologi bidragit till någon förändring av beskrivningarna? Har detta bidragit med förändring, utifrån hur den problematik som historiskt patriarkala skildringar av Gud gett upphov till tack vare en mansdominerad överhet inom kyrkan.²¹

Studien kommer här endast att se på beskrivningar och termer om Gud i text och hur denna text då kan uppfattas. Detta utifrån de eventuella val en präst har utifrån handboken och om dessa valmöjligheter kan ge uppfattning till olika gudsbilder. Prästen kan således ha en stor makt i sitt val av text och hur texten framställs.

Maktuppfattningen är en del av den kritiska diskursanalysen och hur diskursiva praktiker kan bidra till att konstituera sociala värden och ideologier. Hur diskursiva praktiker används kan skapa och återge olika sociala gruppers maktförhållande och då även de som är ojämlika. Den kritiska diskursanalysen ställer på så vis på de missgynnades eller de ojämlikt framställdas sida med att kritiskt granska vad en text egentligen står för och hur den kan uppfattas.²² Enligt min mening ligger då teorin med feministiska perspektiv av gudsskildringen och kritiska diskursanalysen nära varandra i denna analys, grundat på den feministiska teologins protest mot fokus på det manliga inom kyrkan.²³

De termer som kommer analyseras är *Gud, Herren och Fader* och beskrivningen av hur dessa termer framställs i text.

I analysen kommer följande grundläggande analysbegrepp att användas; *modalitet, transivitet, nominalisering och passivering*. Valen av analysbegrepp är enligt min bedömning passande till det analysmaterial jag har valt. Här har jag tagit hänsyn till att alla begrepp inte nödvändigtvis behöver användas på samma gång eller på samma sätt i ett forskningsprojekt. Olika material kräver olika

---

²⁰ Marianne Jörgensen Winther och Louise Phillips: *Diskursanalys som metod och teori*, s. 79f.

²¹ Tiina Rosenberg: *Queerfeministisk agenda*. Atlas, Stockholm 2002, ss. 85ff.

²² Marianne Jörgensen Winther och Louise Phillips: *Diskursanalys som metod och teori*, ss. 67-70.

²³ Elizabeth A. Johnson: *She who is. The mystery of God in Feminist Theological Discourse*, ss. 36f.

metoder och analysbegrepp beroende på problemformulering och frågeställning.²⁴ Beroende på hur ord/diskurser förstärks, tonas ned eller byts ut mot andra i en text, i detta fall beskrivningar om Gud, tänker jag att det eventuellt även kan ha inverkan på gudsbilden.

1) *Modaliteten* i den här studien kommer att används för att undersöka själva beskrivningarna, *diskursen*, av Gud i handboken. Hur Gud skildras utifrån objektiv styrka, vilka egenskaper Gud beskrivs med som kan peka till något sorts sanningsanspråk. Med modalitet menas hur en diskurs kan formuleras för att uttrycka en sorts sanning eller vilken auktoritet en diskurs kan ha. Om till exempel beskrivningar pekar klart och tydligt att något *är* något eller framställs som starkt uppmanande med modala hjälpverb som skall, bör, måste, må, skall eller är, kan det framstå som någon sorts sanning som ska accepteras. Skildras diskursen som något svagare subjektivt dito som inte uttrycker samma styrka på sanning eller mera som riktlinjer kan det också få konsekvenser för själva konstruktionen av diskursen.²⁵

2) *Transivitet* är ett grammatiskt analysmoment som behandlar hur objekt och subjekt binds samman med händelser eller processer. Hur detta görs kan få faktiska ideologiska konsekvenser. I studien kommer objektet att utgöra Gud och subjektet att utgöra människan. *Transivitet* i studien kommer rikta in sig på hur beskrivningarna om Gud framställs. Framstår människan och Gud som nära eller långt ifrån varandra och måste människan göra något speciellt för att komma i kontakt med Gud.²⁶ Ta till exempel; Gud *är Herren* som vakar över oss eller; Gud, *du* som vakar över oss. I dessa två exempel kan uppfattningen om Gud variera. Utifrån att ena valet kan det tolkas som att Gud är en Herre och vakar över oss. I det andra exemplet framställs Gud mer neutralt. Kopplingen mellan Gud och människan kan uppfattas olika starkt. Exempelen kan även uppfattas olika beroende på deltagarens egna ideologier och värderingar. En feminist skulle kunna reagera starkare på beskrivningen *är Herren* än bara *du*. Här i kommer således transivitetsbegreppets tre delar; *process*, *deltagare* och *omständighet* fram. *Process* kan delas upp i två delar; händelse och handling. Processen i detta fall utgörs av den handling i form av textval som prästen tar och den valda händelsen kan ge upphov till en eventuell förändring av diskursen. *Deltagare* kan också delas upp i två kategorier; agent och mottagare. Agenten utför en handling i form av ett textval, textvalet kan i sin tur uppfattas av deltagaren på olika vis beroende av vilken text som väljs. *Deltagare* i denna analys kommer vara mottagare och då utifrån en församling.

---

²⁴ Marianne Jørgensen Winther och Louise Phillips: *Diskursanalys som metod och teori*, s. 81.

²⁵ Norman Fairclough: *Discourse and Social Change*. Polity Press, Cambridge 1992, ss. 158ff.

²⁶ Marianne Jørgensen Winther och Louise Phillips: *Diskursanalys som metod och teori*, ss. 87f.

3) *Omständigheten* i denna studie analyseras utifrån tid och plats som handlingen utförs i och hur dessa kan få faktiska konsekvenser av förståelse eller tolkning av textens diskurs.²⁷ Omständigheten kommer tas upp och bearbetas separat i kapitel 5, Påverkan av omständighet och feministisk teologi.

4) *Nominalisering* innebär att verb och adjektiv ersätts med substantiv på ett sätt som gör att till exempel deltagare trolas bort från processen i en text eller att uppfattningen om vissa saker ändras. I analysen kommer detta användas för att se om eller hur skildringen av Gud omskrivs i olika termer eller metaforer och hur beskrivningar tar sig form. En omskrivning som ändrar Guds karaktär till exempel och ändras karaktären kan även gudsbilden som förmedlas ändras.

5) *Passivering* innebär att något rent lingvistiskt utelämnas och fokus i ett framställande läggs på mottagaren istället för den egentliga deltagaren i texten. En *passivering* kan även innebära att maktförhållandet i en text förskjuts på något vis eller användas för att undvika utpekande av aktörer. Ett exempel som är tydligt som jag tar upp under *transivitetförklaringen* är; Gud är Herren som vakar över oss eller; Gud, du som vakar över oss. När Herre utelämnas sker en passivering och fokus läggs på mottagaren av budskapet i texten. När orden är Herren utelämnas pekars inte Gud ut som just Herre lika tydligt utan bara någon som vakar över oss.²⁸

3. Beskrivningen av Gud i begravning

Detta kapitel kommer rikta in sig på hur beskrivningen av Gud ser ut i handböckerna och vilka termer som förekommer om Gud i momentet begravning. Det är tre handböcker som jag använder. För att förenkla framställningen kommer jag att förkorta dessa tre till 1942 HB, 1986 HB och 2017 HB.

3.1. 1942 HB

Jag börjar med 1942 HB och inledningen av begravningsmomentet. När det har visat sig att en bön är det fasta momentet efter psalm, inledningsord och griftetal i de kyrkohandböcker som studien omfattar väljer jag därför bönen i inledningen som grund för analysen. Med fast moment menas att något alltid ska ingå i momentet, om det är valfritt kallas det fakultativt.²⁹

Det finns tre alternativ till av böner utöver de som finns angivna i inledningen i 1942 HB. Dessa är om den döde inte har några närstående eller om griftetal inte hålls i inledningen. Här väljer jag att utgå ifrån att närstående finns och att griftetal hålls i inledningen.

---

²⁷ Norman Fairclough: *Discourse and Social Change*, ss. 177ff.

²⁸ Göran Bergström och Kristina Boréus: "Analys av metaforer, grammatik och ordval", i: Bergström, Göran och Boréus, Kristina (red.): *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. upplaga 3:10, Studentlitteratur, Lund 2012, ss. 281-285.

²⁹ *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan, 2018*, Huvudvolym:

<https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken>, ss. 16f. (hämtad 2018-04-13).

Bönerna i inledningen utgörs av två valbara alternativ och de termer om Gud som då förekommer är: Gud, Fader och Herre.

Beskrivningarna av Gud är: allsmäktige, barmhärtige, evige, allsvåldige, allvis, outgrundlig, outrannsaklig, faderlig och majestätisk.³⁰

Termerna om Gud är enligt min mening traditionella. Beskrivningarna allsmäktige, evige och allvis kan också anses vara traditionella. Historiskt sett vanliga kristna gudsbegrepp.³¹

1) Utifrån *modaliteten*, med vilken objektiv styrka Gud beskrivs, med fokus på beskrivningarna allsvåldige, outgrundlig, outrannsaklig, och majestätisk, kan Gud uppfattas som en stor auktoritet som står över människan. Det kan även uppfattas vara Gud som dömt oss till döden, enligt första alternativet av bön, och det är Guds heliga vilja som människan bör rätta sig efter. Det kan uppfatta det som att människan bör böja oss inför Guds majestät och allvisa råd med tro och tillbedjan, enligt beskrivningarna i andra bönen.³² Det är utifrån modaliteten sett en sanning i att det är Gud som dömer.

2) Sett utifrån *transiviteten*, hur objekt och subjekt binds samman, ligger tyngden på objektet Gud och Guds karaktär. En ideologi på makt, enligt min mening, även om Gud också skildras som barmhärtig och nåderik. Fokus ligger på Guds handlande i texten och det kan tolkas och uppfattas som ett dömande. Subjektet människan står inte så nära Gud, vilken kan även sammankopplas med beskrivningarna av auktoritet som en kung, med beskrivningarna majestätisk och allsvåldig. Här tolkar jag allsvåldige och allsmäktige som likvärdiga, del vill säga hänvisat till innehav av all makt. Likvärdiga utifrån att allsvåldige är en äldre synonym till allsmäktige.³³

För att då se på ”faderliga ansikte”³⁴ tänker jag att det kan kopplas samman med Fader. Om nu det ska kallas maskulin eller feminin skildring om Gud eller om det ska tolkas som en metafor för omsorg beror på hur *nominaliseringen* eller *passiveringen* framställs.

3) Om faderliga istället framställts som till exempelvis kärvännliga ansikte sker en *nominalisering*, beskrivning om hur något är med en omskrivning till ett mer könsneutralt ord, om man ska se till den feministiska teologins teori med protest mot manliga termer om Gud. Det är inte en omskrivning till

---

³⁰ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av Konungen 1942*. Svenska kyrkans Diakonistyrelses förlag, Stockholm 1942, ss. 261f.

³¹ Ulf Jonsson: *Med tanke på Gud*, ss. 252f.

³² *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, s. 261.

³³ Synonymer.se, <https://www.synonymer.se/sv-syn/allsm%C3%A4ktig>, (hämtad 2018-05-07).

³⁴ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, s. 261.

substantiv men en ändring av Guds karaktär kan uppfattas och på så vis även gudsbildsuppfattningen.³⁵

4) Nu står det dock skrivet faderliga i texten och någon *passivering* förekommer inte. Fader eller faderliga alterneras eller uteblir inte i något av bönalternativen. Någon jämförelse med tidigare texter har inte heller gjorts och då kan analysen inte gå närmare in på *nominalisering* just ur jämförelseperspektiv.

När det gäller Fader kopplas det även samman i bönerna med Jesus Kristus, Guds son, som också framställs som vår Herre. Genom Jesus Kristus visar Gud på hur Jesus död och uppståndelse synliggör vägen att döden inte är det slutgiltiga utan det finns hopp. För Jesus som var utan synd, blev dömd till döden men fick uppstå. Men det kan anas en osäkerhet i skildringen om Guds dömande till döden, ”när du behagar hädankalla oss”³⁶. En osäkerhet kan tolkas in enligt min mening med hur Gud kommer agera, det är då bra att be till Gud och tro på Jesus. För precis som Jesus bad till sin fader och fick uppstå, då får också människan en chans till uppståndelse utifrån textens framställande.³⁷

3.2. 1986 HB

I 1986 HB finns efter psalm, inledningsord och griftetal ett alternativ till bön och även möjlighet för fritt formulerad bön. Utöver dessa alternativ finns ytterligare valmöjlighet till tre andra angivna böner, så totalt fyra valbara alternativ. Med fritt formulerad bön totalt fem alternativ.

De termer om Gud som finns angivna i de fyra angivna alternativen är: Gud och Herre. Fader finns inte med i något av de alternativa bönerna. Ett förtydligande, i inledningsorden finns Fader med, ”I Faderns och Sonens och den helige Andens namn”³⁸ men inte i bönerna.

Beskrivningarna av Gud är: livets källa, vår Gud, bevarande, ledsagare, rådande över liv och död och ljusspridare.³⁹

1) *Modaliteten* i dessa böner är av en annan karaktär än i 1942 HB. Det syns språkmässigt inget av den tyngd på auktoritet som i 1942 HB med skildringar som allsvåldige eller outrannsaklige och majestätisk.⁴⁰ Gud gestaltas på ett annat sätt i 1986 HB, med mer öppenhet, tacksamhet och ödmjukhet. Inledningen i tre av bönerna börjar Herre vår Gud och en bön bara Gud utan

---

³⁵ Elizabeth A. Johnson.: *She who is. The mystery of God in Feminist Theological Discourse*, s. 54.

³⁶ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, s. 261.

³⁷ Ibid.

³⁸ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*. Verbum, Stockholm 2001, s. 180; s. 197.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, s. 261.

karaktärsskildringar före.⁴¹ Maktrelationen är inte lika tydligt riktad till Gud utan en viss förskjutning har skett till *deltagaren*, den som tar emot bönen, församlingen och det genom efterföljande skildringar. Det kan uppfattas finns en möjlighet i att vända sig till Gud på ett annat sätt utifrån skildringar som; du är livets källa i *Allmän 1*, och önskan om bevarande i tron på din Son Jesus Kristus, vår Frälsare i *Allmän 2*. I *Allmän 3* uttrycks tacksamhet för livet, för sorg och smärta och tacksamhet för Guds ”ljus som lyser över våra korta dagar och år”⁴² och tacksamhet för Jesus Kristus med vars hjälp vi kan nå evigt liv.⁴³

2) Utifrån *transiviteten* anser jag att även här en förändring skett i 1986 HB. Det är inte enbart Gud som står i fokus längre utan även människan är delaktig, subjekt och objekt hör ihop mer. En annan ideologi på auktoritet om Gud kan nu skriftligt uppfattas och valmöjligheterna av böner gör även att Gud kan urskiljas olika. Skildringen ”I dig är det som vi lever och rör oss och är till. Bevara oss i liv och död i din kärlek,”⁴⁴ andas mer gemenskap än ”Giv oss nåd att också inför döden och förgängelsen frimodigt hålla fast vid trons visshet att intet, vare sig liv eller död, ska kunna skilja oss från din kärlek,”⁴⁵ det har skett en *nominalisering*.

3) *Nominalisering* med att verb och adjektiv har ersatts med andra substantiv, har inte ägt rum, men mjukare verb har ersatt andra och på så vis kan Guds karaktär uppfattas annorlunda. Ett exempel är i bönen *Allmän 1*. Istället för ”du som för syndens skull förelagt människan att hon måste dö” som det står i första bönalternativet i 1942 HB⁴⁶, är framställningen istället ”Herre vår Gud, du som råder över liv och död, förbarma dig över oss och led oss till tro”⁴⁷. Den objektiva styrkan att Gud är Herre med formuleringen Herre vår Gud finns kvar men efterföljs av mjukare formulerade beskrivningar som jag ser det. Människan framställs inte lika utelämnad till Guds makt. Min uppfattning är att formuleringen måste dö kan uppfattas som hårdare än rådande över liv och död.

4) Den *passivering* som skett är dels hur termen Fader inte finns med i bönalternativen och dels den skriftligt förskjutna fokuseringen på Gud som någon sorts makthavare. Församlingen kan då även uppfatta en Gud som är mer barmhärtig och tröstande i bönerna. Det är intressant att se på hur skildringen av Jesus ter sig i bönerna. Gud som fadersgestalt är inte lika framträdande utan Jesus framställs som ”din Son”.⁴⁸ Jesus framställs däremot ett flertal gånger som vår Herre och även som vår Frälsare. I bönen *Allmän 1* är det fler omnämningar på Jesus Kristus som Herre än Gud. I *Allmän*

---

⁴¹ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte.* s. 180; s. 197.

⁴² *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte,* s. 197.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte,* s. 180.

⁴⁵ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942,* s. 262.

⁴⁶ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942,* s. 261.

⁴⁷ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte,* s. 197.

⁴⁸ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte,* s. 180; s. 197.

2 är det Jesus Kristus som framställs som den som kan ge uppståndelse och som vår Herre. I *Allmän 3* är bönen inriktad på tacksamhet men genom en önskan att Gud ska hjälpa oss se att det är genom Sonen Jesus Kristus evigt liv kan nås.⁴⁹ Min reflektion är att Gud och Jesus syns mer jämställda utifrån jämförelse av 1942 och 1986 års kyrkohandbok och valt analysmaterial. De beskrivs i texterna lika mycket som Herre.

För att då se på *process* och *deltagare* utifrån val av böner, kan skildringen av Gud uppfattas olika. När inledningarna i tre av bönerna i skrift är ”Herre vår Gud” utom en som börjar ”Gud”⁵⁰, kan prästens val, *processen*, bidra till olika uppfattningar. *Deltagarna*, församlingen kan reagera olika på hur Herre föreskrivs i skildringen om Gud. Det kan uppfattas dels som om Gud står över människan ur teologisk mening och vars hjälp vi söker men också som en överhet i manlig bemärkelse utifrån feministisk teori. Väljs den bön som börjar med Gud i *Allmän 3* kan uppfattningen ses som mer neutral i framställningen av Gud och mer som en tackbön.⁵¹

3.3. 2017 HB

I 2017 HB efter musik, samlingsord och griftetal finns det en bön att välja på. Den kan bytas ut mot annan fritt vald bön eller nio andra angivna böner. Totalt finns sammanlagt tio valbara böner att välja mellan, med den fritt valda, elva.

De termer om Gud som finns angivna är: Gud och Herre.

Beskrivningarna av Gud kan återges som: livets källa, barmhärtig, tillflykt, nåd och kärleksgivande.⁵²

Termerna om Gud är liknande i bönerna som i 1986 HB, Fader finns inte med. Jag gör även här ett förtydligande, liknande det för 1986 HB. I samlingsord 2017 HB finns Fader med. Där poängteras att den trinitariska formeln är fast moment i begravningsgudstjänst och även alternativ till I Faderns och Sonen och den helige Andens namn anges.⁵³ I de valbara bönerna i 2017 HB däremot återfinns inte Fader.

1) *Modaliteten* med viken objektiv styrka Gud skildras, liknar den ifrån 1986 HB men än mer neutral, bönerna framställs i texten mer som ett samtal. Det är mer ödmjukhet och tacksamhet som framhävs i skildringarna. Ta *Bön 1* till exempel. Här kan texten uppfattas mer som ett samtal med Gud, som en

---

⁴⁹ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*, s. 197.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte. Huvudvolym*, <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken>, s. 260 (hämtad 2018-03-15).

⁵³ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 260.

kamrat och jämbördig, med önskan om förståelse och kärlek. Antagandet att Gud är auktoritet och innehar stor makt finns inte med anser jag. Diskursen andas kamratskap och delaktighet. En skillnad är också att termen Herre, med Herre vår Gud, förekommer bara en gång skriftligt i de tio alternativen, i *Bön 2*.⁵⁴ Första valbara bönen i inledningen 1986 HB och 2017 HB är identiska förutom Herre vår Gud som ersatts med (O) Gud i 2017 HB. Här återges Gud med en parentes omkring vilket jag tolkar som valfrihet i omnämmandet. Denna valfrihet med parentes runt O finns även i *Bön 1* och *Bön 8*.⁵⁵

2) Utifrån *transiviteten* sett, hur objekt och subjekt bindes samman, illustreras Gud på ett annat än i 1986 HB. Människans delaktighet i relationen är mer rak och öppen, även den avlidne som ska begravas kommer fram i texten på ett annat sätt i bönerna. Bönerna andas en starkare koppling mellan Gud och människa. I sex av tio böner berörs den avlidne. En jämförelse kan göras med 1942 HB, där valen av böner inte var många, den avlidne berörs inte alls och begravningen uppmanar mer till påminnelse om maktlöshet inför döden och Gud.⁵⁶ I 2017 HB framgår mer hur Gud och människan hör ihop både i tacksamhet och sorg, som i *Bön 2*, där det uppmanas till minne och tack till vad Gud gav genom NN.⁵⁷

3) Den *nominalisering* som skett är att Guds dömande har försvunnit i skildringarna. Skildringar som pekar på verb som relaterar till dömande har ersatts med mer neutrala, som till exempel i *Bön 3*, 2018 HB. Här kan en jämförelse göras med 1942 HB, första stycket i första bönen och *Allmän 2*, 1986 HB. Bönerna har samma innehåll men är helt olika i framställningen av Gud. Verb som pekar på dömande handling och adjektiven som kan beskriva Gud som någon auktoritet eller herre har ersatts med substantiv som bidrar till en ändrad karaktär av Gud. Barmhärtig, evig och förtröstande finns till exempel kvar medan Herre, föreläggande om människans död och ”lagt döden på sin enfödde Son, Jesus Kristus, vilken ingen synd hade”⁵⁸ till exempel, inte finns med.⁵⁹

4) Den *passivering* som skett, kopplingen mellan objekt och subjekt, är enligt min reflektion ändrad. Subjektet människan har fått mer makt att ifrågasätta och samtala. Gud kan uppfattas i texternas beskrivningar mer jämbördig, någon att söka tröst hos och någon som kan ses med tacksamhet på. Det går även att vara lite anklagande mot Gud, som i *Bön 9*. Här är språket mer rakt på ”Varför kunde inte NN/han/hon få leva?”⁶⁰ Språket är inte direkt poetiskt utan mer modernt och okonstlat. Jag uppfattar det som att man kan tolka och uppfatta bönen; Ja, nu är det sorgligt tomt och tyst. Varför?

---

⁵⁴ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 286.

⁵⁵ Jämförelse av inledande stycke 1986 HB, s. 180 och 2017 HB, s. 261; s. 289.

⁵⁶ Sven Thidevall: *Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar*. Ordbruket, Järlåsa ”u.å”, s. 10.

⁵⁷ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 286.

⁵⁸ *Den svenska kyrkohandboken*, 1942, s. 261.

⁵⁹ Jämförelse 1942 HB, s. 261, 1986 HB, s. 197, 2017 HB, s. 297.

⁶⁰ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 289.

Vi saknar NN. Gud, din kärlek är starkare än både livet och döden så, ok då, ta hand om NN. Observera att detta är min egna tolkning och uppfattning.

Jesus Kristus framställs på liknande sätt i 2017 HB som tidigare, vår Herre och din Son Jesus Kristus men med lite skillnader i texten. I två av bönerna, *Bön 8* och *Bön 9* återges i slutet av bönerna Jesus Kristus med bara I Jesu namn utan Kristus. I *Bön 5* riktas hela bönen till Jesus Kristus i stället för Gud och inledningsvis har Herre satts inom parantes. På sätt och vis kan även en *passivering* ha skett gällande Jesus Kristus. Gud och Jesus kan utmärkas ha liknande makt och vara aktörer båda två. Gud och Jesus är mer jämställda i framställningen, som i *Bön 6*, där Guds evighet, allsmäktighet och barmhärtighet uttrycks på ett enkelt och vardagligt sätt genom Sonen Jesus Kristus, vår Herre. Gud verkar genom Jesus och vise versa.⁶¹

Utifrån *process* och *deltagare* med de valmöjligheter av böner som finns i 2017 HB kan prästens val, *processen*, ge just stor variation av vilken bild som återges av Gud. Detta utan att begravningen är speciellt individuellt formad utan endast följer kyrkohandboken och de texter som finns angivna. Ta *Bön 5* och jämförelsevis *Bön 7*. I *Bön 5* framgår inte Gud i skrift utan det är Jesus som är framträdande i liv och död. I *Bön 7* framgår mer samtalet och funderingarna till Gud om livet och döden. För att då se på *Bön 9* hur Gud skildras blir bilden en annan. Ett antydande till anklagande kan skymtas men även ett accepterande. Gud råder över människan, livet och döden men med kärlek. Herre förekommer inte överhuvudtaget skriftligt i denna bön, varken om Gud eller Jesus Kristus. Väljs istället den först angivna bönen under Begravningsgudstjänst är termen Herre med men då i anknytning till Jesus Kristus. *Deltagarna*, församlingen kan på så vis uppfatta dessa böner på olika sätt.

4. Beskrivningen av Gud i dopet

Detta kapitel kommer rikta in sig på hur beskrivningen av Gud ser ut i handböckerna och vilka termer som förekommer om Gud i dopet. Det är tre handböcker som jag använder och även här förenklas framställningen genom att förkorta dessa tre till 1942 HB, 1986 HB och 2017 HB.

4.1. 1942 HB

I 1942 HB efter psalm och inledningsord finns det två tackböner att välja på. När tackbönerna är inriktade på att tacka för de barn som bärs fram till dopet har jag därför valt att analysera inledningsorden i momentet dop och då barndop.

---

⁶¹ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte, s. 288f.*

De termer om Gud som finns angivna är: Gud. Inledningsorden börjar med I Guds, Faderns, och Sonens och den Helige Andes namn men sedan återfinns bara termen Gud i återstående text.

Beskrivningarna om Gud är: Det finns inga klara uttryckta beskrivningar eller egenskaper om Gud.

1) Även om det inte finns några beskrivningar om Gud i inledningsorden kan en tydlig *modalitet* ses i texten. En *modalitet* som tyder på att det är helt och fast upp till hur Gud agerar, det antyds vara en sanning. Gud beskrivs med stor objektiv styrka. Första meningen skildrar att det är Gud som vill att alla människor ska vara frälsta och komma till sanningens kunskap. Det är han som gör, det är han som styr. Med textvalet ”I sin kärlek söker han oss, som utan hans hjälp äro hemfallna åt synd och död”⁶² skildras Gud som något människan inte bör leva utan. Gud söker upp oss i kärlek men *utan hans hjälp* är människan dömd till synd och död. Gud älskar oss, vill inte lämna människan åt sitt öde *utan har sänt* sin Son Jesus Kristus till människans hjälp. Det är genom Jesus Kristus som människan kan bli frälst från synd, med deltagande i församlingen och kyrkan och ”få arvslott med de heliga i ljuset”.⁶³ Det är dock Gud som agerar genom hjälpare och sändandet av Jesus Kristus.

2) *Transiviteten* i texten, hur objekt och subjekt binds samman, är fokuserat på objektet Gud. Samtidigt som det uppmanas att det är upp till subjektet människan att hitta till Guds kärlek. Det kan uppfattas som att, finner inte människan Guds kärlek och döps in i församlingen är hon dömd. Men då har Gud sänt sin Son, Jesus Kristus till hjälp, för Gud vill att vi ska hitta Guds kärlek, men finner inte människan vägen till kyrkan och församlingen som Jesus har upprättat, är hon dömd i alla fall. ”Därför har han sänt sin Son, Jesus Kristus, i världen, att frälsa syndare, och bland oss upprättat sin kyrka och församling, där han upptager oss till sina barn, renar oss från synden och giver oss arvslott med de i heliga ljuset”⁶⁴ *Deltagaren*, i det här fallet församlingen, kan uppfatta det som att Gud har makten och att det är endast genom dopet i Jesus Kristi kyrka som människan kan finna Gud och frias från synd och död. ”Av nåd och kallelse, vill han göra också detta (dessa) barn delaktigt (delaktiga) genom det heliga dopet”⁶⁵ *Processen*, i det här fallet dopet, är helt avgörande. *Processen* utifrån textval gör ingen skillnad, det finns bara ett val av text.

3) Någon *nominalisering* kan jag inte se att det finns i texten. Inga verb eller adjektiv ersätts med substantiv för att ändra uppfattning om eller ta bort fokus på Gud. Detta utifrån att en jämförelse inte gjorts med tidigare texter. Då kunde eventuellt en *nominalisering* kunna ha uppfattats men nu är detta inte aktuellt i denna studie.

---

⁶² *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, s. 196.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ *Ibid.*

4) När det gäller *passivering*, hur maktförhållandet i texten förskjuts på något vis, är det klart och tydligt att maktförhållandet ligger hos Gud. Textens utformning söker inte dölj eller rikta uppfattning av makt till något annat eller någon annan.

4.2. 1986 HB

I 1986 HB efter hälsningsord och psalm följer inledningsorden.

De termer om Gud som finns angivna i inledningsordens text är: Gud. Inledningsorden börjar med I Guds, Faderns, och Sonens och den Helige Andes namn liknande 1942 HB, men sedan återfinns bara termen Gud i återstående text av inledningsorden.

Beskrivningarna av Gud är: Det finns inga klara uttryckta beskrivningar eller egenskaper av Gud.

1) Den *modalitet*, den objektiva styrkan som Gud kan uppfattas med som någon sorts sanning, är inte lika tydlig som i 1942 HB. Det är dock samma budskap att Gud vill människan väl och vill ha gemenskap med henne. Men istället för uppfattningen att det är Gud som bestämmer, vara helt utelämnad åt hans vilja att hjälpa och riskera bli dömd till synd och död ”vill icke i det ondas våld lämna dem som han skapat till sin avbild”⁶⁶ uppmanar istället Gud till gemenskap med honom. Att det endast är Gud som besitter sanningens kunskap är borttaget ur texten och då minskar den objektiva styrkan med vilken Gud presenteras.⁶⁷

2) Den *transivitet* som texten genomgått är att fokuset på Guds hjälpande har försvagats, försvagats på det viset att just viljan till gemenskap med människan har förstärkts. Gud och människa binds samman mer med gemenskap. Att Gud vill hjälpa finns kvar men med finns ett tydligare uttryck på gemenskap, enligt min mening. Gud söker människan och människan kan söka Gud. Människan behöver inte vara misslyckad om hon inte upplever sig upptagen i kyrkan och församlingen eller blivit frälst. Hon är inte dömd, det finns hopp, genom dopet kan vi födas till nytt liv. Det finns en chans till förening med honom. Synd, död och frälsas från synd är helt borttaget ur texten. Det kan uppfattas genom den *nominalisering* som skett.

3) *Nominaliseringen* i inledningsorden har ändrats på det viset att uppfattningen om Guds handlande har ändrats med alternativa verb. Till exempel, Gud skildras att *vilja leva i* gemenskap med människan, *rädda* människan ifrån det onda, genom dopet och Jesus Kristus *föda in* till nytt liv, *föra oss in* i kyrkan och *förening* med honom.⁶⁸ I 1942 HB skildras det som att Gud vill att alla människor *ska vara* frälsta och komma till sanningens kunskap, *är* syndiga och dömda utan Guds hjälp eller riskerar att bli. Hoppet står till Jesus Kristus att *bli* renade från synd och död, *bli* frälsta och *få arvslott*

---

⁶⁶ Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942, s. 196.

⁶⁷ Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte, s. 146.

⁶⁸ Ibid.

med de heliga i ljuset⁶⁹. Det är mildare uppmaningar och mindre utelämnande i 1986 HB med rädda, föra in och förening.

4) Textens *passivering* kan tydas i hur makten hos Gud har förskjutits till Jesus Kristus och dopet. Dopet har fått mer framträdande roll. ”Genom dopet föder han oss till nytt liv, för oss in i sin kyrka och ett liv i förening med honom.”⁷⁰ Guds nåd beskrivs på ett annat sätt än i 1942 HB. Där uttrycks; ”I sin kärlek söker han oss, som utan hans hjälp äro hemfallna åt synd och död” och ”renar oss från synden” eller ”Av denna nåd och kallelse vill han göra också... delaktigt... genom det heliga dopet”.⁷¹ Nåden kan komma i skymundan i 1942 HB, när synd och död beskrivs på flera ställen efter Guds kärlek och dopet kan uppfattas som något ouppnåeligt heligt. Kyrkan och dopet kan uppfattas av *deltagaren* i 1986 HB mer som en möjlighet, en väg till Gud, istället för enda chansen till räddning från synd och död. *Processen* med dels dopet och dels endast ett val av text gör att orden i texten blir betydelsefull för vilken gudsbild som levereras.

4.3. 2017 HB

Efter klockringning och musik kommer samlingsord. De består av I Faderns och Sonens och den helige Andens namn, i tre olika valmöjligheter. Dessa ord återfinns sedan inte i inledningsorden. Efter samlingsord kommer psalm och sedan inledningsorden. Det finns fyra valbara alternativ till inledningsord.

De termer om Gud som finns i beskrivna är: Gud och helig Ande.

Beskrivningarna av Gud är: skapelsens Gud.

1) Den objektiva styrkan, *modaliteten*, hos Gud som kan uppfattas i inledningsorden är ingen direkt sanning om Gud utan mer en sanning om vad dopet kan ge. Dopet har fått en auktoritär styrka. Det är genom dopet som människan möter Gud, det kan uppfattas som en sanning. I det tredje alternativet av inledningsord beskrivs hur det är dopet som ger glädje, dopet som ger upprättelse, dopet som ger välsignelse och dopet som ger hopp. I första alternativet inleds det med orden ”I dopet möter Gud oss”⁷² När dopet beskrivs först kan uppfattningen bli att dopet kommer först, sen Gud.⁷³ I andra alternativet av inledningsord beskrivs Jesus Kristus med objektiv styrka. Inledningen lyder; ”Vi döps till gemenskap med Jesus Kristus” och avslutningen lyder; ”I dopet görs ingen skillnad på människor. Ingen är störst eller minst, först eller sist. Alla är ett i Jesus Kristus.”⁷⁴ Gud omnämns inte alls.

---

⁶⁹ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, s. 196.

⁷⁰ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*, s. 146.

⁷¹ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, s. 196.

⁷² *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 173.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

2) Den *transiviteten*, hur Gud och människa kopplas ihop, beskrivs vara genom dopet. Det är även genom Jesus Kristus som kopplingen mellan objekt och subjekt finns. Det fjärde alternativet av inledningsord är i stort sett lika det som återfinns i 1986 HB. Det som skiljer är uppfattningen om vem människan ska kunna leva i gemenskap med. I 1986 HB står beskrivet ”Gud vill att vi ska leva i gemenskap med honom. Därför har han sändt sin Son, Jesus Kristus, för att rädda oss från det onda”⁷⁵ I 2017 HB står beskrivet ” I dopet möter Gud oss för att vi ska leva i gemenskap med Kristus. Därför sände han sin Son Jesus Kristus för att rädda oss från det onda”⁷⁶ Dopet kommer före Gud i texten och Gud möter oss i gemenskapen med Jesus Kristus.

3) *Nominaliseringen* med Guds karaktär i handlande har ändrats helt i 2017 HB. Det har skett en ändring i borttagande av verb som har med beskrivningar om Guds vilja eller handlande, och när detta sker ändras Guds karaktär vill jag påstå. Istället framhävs möten och dopet. Människan möter Gud i dopet, i gemenskap med Jesus Kristus och det gör Gud genom den som ska döpas, som det beskrivs i första alternativet av inledningsord. Uppfattningen om Guds görande trolas bort med att beskrivningar om möte och gemenskap kommer först. I tredje alternativet är skapelsens Gud nära i dopets glädje men sedan framhävs dopet upprepade gånger. Den Heliga Andes välsignelse omnämns men dopet framställs först.⁷⁷ Beskrivningar om Guds handlande beskrivs också i det fjärde alternativet, ”sände sin Son, Jesus Kristus, för att rädda oss från det onda” och ”Det gör Gud med...som i dag ska döpas”⁷⁸ men dopet framhävs mer.

4) Det har skett en *passivering* från Gud till dopet och Jesus Kristus i 2017 HB. Oavsett *processen*, vilket val av inledningsord prästen än väljer, är det dopet som är dominerande i inledningsorden. Gud omnämns till exempel fem gånger i de fyra alternativen och dopet omnämns tio gånger. I det andra alternativet beskrivs det vara Jesus Kristus som dopet ger gemenskap med. ”Vi döps till gemenskap med Jesus Kristus, med alla som genom tiderna och över hela jorden vill följa honom i liv och död, med hopp om uppståndelse” och avslutningsmeningen ”Alla är ett i Jesus Kristus”⁷⁹ Gud omnämns inte alls.

Nästa kapitel kommer behandla frågorna om hur tidsera eventuellt kan påverka beskrivningarna och termerna om Gud, sett utifrån *omständighet*. *Omständighet* hör ihop med transivitetsbegreppet i kritisk diskursanalys, hur objekt och subjekt binds samman utifrån händelser och processer. I den här studien är det hur Gud och människa binds samman sett ifrån ett samhällspektiv eller hur processer i

---

⁷⁵ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*, s. 146.

⁷⁶ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 174.

⁷⁷ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 173.

⁷⁸ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 174.

⁷⁹ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 173.

samhället eventuellt kan inverka. Kan tidseran ha någon betydelse för vilken gudsbildsuppfattning kyrkohandböckernas beskrivningar återger? Syns det någon inverkan av feministisk teologi på beskrivningarna om Gud, speciellt de mansdominerande som feministisk teologi protesterat emot?

5. Påverkan av omständighet och feministisk teologi

Kapitlet kommer behandla hur omständighet, det vill säga hur samhällskontext och tidsanda, och hur feministisk teologi eventuellt kan ha inverkat och påverkat beskrivningen om Gud i kyrkohandböckerna.

5.1. 1942 HB

Jag börjar med 1942 HB och beskrivningen av Gud som majestät. Med språkvalet majestät, kan fokus riktas på makt, inte på människan. Oavsett vilken bön prästen väljer kan texten uppfattas relativt lika av *deltagaren*. Detta med tanke på *omständigheten*, tid och plats, Sverige i mitten av 1900-talet. Med ett språk som outgrundlig, outrannsaklig och allsvåldig, till exempel i begravningsbönderna⁸⁰, visar det, enligt min uppfattning, tecken på ett samhälle där både kyrkan och kungen har stor auktoritet. Makten skulle inte ifrågasättas.⁸¹

Men var det så egentligen? Röster höjdes och en nationalistisk våg med fokus på folket istället för staten och ett demokratiskt tänkande började växa till sig i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet i Sverige. Det började med protester mot den starka statsstyrningen.⁸² I mitten av 1900-talet var det krig i världen, andra världskriget härjade. Socialismen hade växt sig stark med folkhemmet som riktmärke. Socialdemokratin styrde landet och arbetarrörelsen etablerades. Bondesamhället hade övergått till industrialism. Det har införts allmänna val med demokratistyre och kungen hade inte samma makt i staten som förut.⁸³ Kyrkan hade dock stark ställning i samhället. Kristendomsundervisningen var standard i skolan med obligatorisk morgonbön till exempel, kyrkan engagerade sig i fredsfrågor, frikyrkor och frivilligorganisationer med ekumenik som ledstjärna upprättades. Kyrkan stod mer i relation till folket, inte staten. Det fanns dock en spänning mellan dessa parter.⁸⁴

En reflektion är då hur språket i 1942 HB innehåller beskrivningar av Gud som majestätisk. Det verkar vara en kvarleva från tidigare och stämmer inte överens med det samhälle som var 1942. Talet

---

⁸⁰ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, ss. 261f.

⁸¹ Urban Claesson: "Svenska Kyrkan", i: Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.). *Religion i Sverige*, 2 uppl. Dialogos, Stockholm 2013, ss. 90f.

⁸² Urban Claesson: "Svenska Kyrkan", s. 91.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Martin Berntson (red.), Bertil Nilsson, Cecilia Wejryd: *Kyrka i Sverige. Introduktion till Svensk Kyrkohistoria*. Artos, Skellefteå 2012, ss. 308-312; ss. 315f; ss. 325ff.

om Gud har drag av den teologiska beskrivningen *via positiva*, ett univokt språk som beskriver Guds egenskaper, men inte vem Gud egentligen är. Samtidigt visar beskrivningarna av Gud en icke begränsning i människans värld, det Gud inte är, och faller på så vis lite in på *via negativa*. Beskrivningarna som betonar Gud som något större än människan, något obegränsat och stort. Samtidigt kan det tolkas in en begränsning i beskrivningar som allsvåldig, begränsning kopplad till maktuppfattningen. Talet om Gud kan även kopplas till *via eminenta*, ett analogt språk kopplat till det världsliga men ändå upphöjt med beskrivningar som barmhärtig eller allvis.⁸⁵ Vilket av dessa tre teologiska beskrivningar som är dominant har jag svårt att avgöra. De glider in i varandra så det blir här komplicerat att avgöra vilket. I inledningsorden av dopet kan det skönjas samma tecken men här framstår kyrkan och församlingen som stor auktoritet. Det är där människan blir upptagen och renad från synd, stående utanför och odöpt kan hon tolkas vara dömd.⁸⁶

När nu *omständigheten* är mitten av 1900-talet, anser jag det tveksamt till att någon feministisk teologisk teori hunnit påverkat kyrkohandboken överhuvudtaget. Feministisk teologi börjar växa till sig i Sverige i början av 1900-talet med krav på att även kvinnor skulle få möjlighet att prästvigas, få lön för sitt arbete inom kyrkan och kunna få möjlighet att väljas till förtroende uppdrag. Det sammanföll med de samhällseliga diskussionerna om kvinnors rätt till utbildning, myndighet och rätt till statliga tjänster. Kvinnors frihet att kunna ha en egen gudsrelation, frihet att läsa och tänka själva och följa sin kallelse med ett eget människovärde stod på agendan. Svenska kyrkan började göra frikyrkliga arbetsformer till sina egna i sitt arbete med att bygga upp församlingen, uppmuntra till gemenskap och inkluderande.⁸⁷

Men det syns inget av detta i analysmaterialet och någon jämförelse med äldre material har inte gjorts.

I det stora hela förmedlas bilden av en Gud som människan eventuellt kan känna rädsla för och stå långt ifrån. Det finns tröst, hopp och nåd att få men det krävs att människan bör be och böja sig inför Guds, eller maktens, vilja. Kyrkan förmedlar en gudsbild som kan liknas vid en uppmaning till vördnad men en vördnad riktad till överhet. Samhällsandan uppmanar något annat men handboken kan ge en uppfattning av att överhet står över en människa i de lägre leden i samhället.

5.2. 1986 HB

Jag går vidare med 1986 HB. Här har valmöjligheterna av böner ökat. Vad förändringen beror på är en intressant tanke utifrån *omständighet* med demokrati och jämställdhet, den demokratisering som skett i Sverige från början av 1900-talet fram till mitten av 1980-talet. Politiken andades internationell

---

⁸⁵ Ulf Jonsson: *Med tanke på Gud*, ss. 206-217.

⁸⁶ *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av konungen 1942*, s. 196.

⁸⁷ Martin Berntson (red.): *Kyrka i Sverige. Introduktion till Svensk Kyrkohistoria*, s. 319; s. 295.

solidaritet med engagemang för tredje världens människor och Europas krigsdrabbade områden. Ett ökat krav på demokrati och medborgarnas rätt till samma möjligheter och rättigheter. Detta skulle bygga ett starkare samhälle. Befolkningsmängden ökade och ekonomin var på tillväxt och i takt med ekonomin ett förenat välfärdssamhälle. Samhällslivet var i förändring och generationerna gled isär och en speciell ungdomskultur uppstod. Relationen mellan kyrka och stat diskuterades och ifrågasattes.⁸⁸

Demokrati och jämställdhet avspeglade sig även inom statskyrkan. Demokratiska fullmäktigeförsamlingar infördes och valda lekmän tilläts i stiftsstyrelserna och kyrkomötet etablerades som lekmannadominerat. I och med lekmannadominerade kyrkomöten beslöts 1958 att även kvinnor skulle tillåtas prästvigning. Folkkyrkan etableras som begrepp om kyrkan i stället för statskyrka. Grunden lades under den här perioden till det som senare skulle komma skilja staten och kyrkan åt år 2000.⁸⁹ Religionsfrihetslagen hade införts 1952 och möjliggjorde att det blev möjligt att lämna Svenska kyrkan utan att först ingå i något annat religiöst samfund. Man kunde nu ta avstånd från religion på ett annat sätt än förut.⁹⁰

En språkförändring syns tydligt i 1986 HB med ändrade beskrivningar om Gud. Beskrivningarna relaterar till godhet enligt min mening. Det kan relatera till talet om Gud som liknar *via positiva*, ett univokt och entydigt språk, ett språk inriktat på Guds egenskaper men inte egenskaper i samma bemärkelse som en människa.⁹¹ Gud beskrivs som livets källa, kan ge förtröstan och frimodighet och det är av Guds nåd som människan är bevarad både i livet och döden. Det är Gud som bevarar och leder människan.⁹² Gud sänder sin Son för att rädda människan från det onda.⁹³ Det kan även på så vis liknas vid det analoga språket, *via eminenta* med liknelser som kan kopplas till det världsliga men ändå upphöjt. Även här är det för mig inte möjligt att avgöra vilket som, det glider in i varandra men en ändring har skett.

I 1986 HB sett utifrån *omständigheten*, i detta fall mitten av 1900-talet, har feministisk teologi börjat växa sig än starkare. Den feministiska teologin har kämpat mot den historiskt etablerade mansdominerade skildringen av Gud och även den maktpositionering detta medfört. Från mitten av 1960-talet och framåt har den feministiska teologin varit viktig i jämställdhetsfrågor och även för en ökad medvetenhet om inkluderande inom teologin i Svenska kyrkan. Arbetet med inkluderande språk

---

⁸⁸ Martin Berntson (red.): *Kyrka i Sverige. Introduktion till Svensk Kyrkohistoria*, ss. 329f.

⁸⁹ Urban Claesson: "Svenska Kyrkan", s. 92.

⁹⁰ Martin Berntson (red.): *Kyrka i Sverige. Introduktion till Svensk Kyrkohistoria*, s. 326.

⁹¹ Ulf Jonsson: *Med tanke på Gud*, ss. 206-217.

⁹² *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*, s. 197; s. 180.

⁹³ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*, s. 146.

och förändring av 1942 HB startade på allvar under denna tid. En förändring i att begravningar, dop och andra kyrkliga handlingar skulle vara församlingsgudstjänster i stället för rena prästförrättningar inleddes också. En skillnad från 1942 HB är att 1986 HB är en arbetsbok istället för altarbok, med uppmanande till ett deltagande i gudstjänsterna av församlingen.⁹⁴

Hur det kan ses någon förändring i könsneutralitet om gudsbegreppet är dock tveksamt. Feministisk teologis synlighet i sitt försök till förändringsarbete skymtas dock till viss del enligt min mening. Till exempel, i bönen *Allmän 3* är gudsskildringen mer neutral, varken han, Herre eller Fader finns beskrivet. Herre är däremot mer frekvent angivet i de andra bönerna. Däremot framställs Jesus Kristus som Herre i större utsträckning än i 1942 HB, Gud och Jesus Kristus framställs mer jämställda eller likvärdiga.⁹⁵ En feminist skulle dock eventuellt reagera på att termerna Herre och Fader framhävs med mer tydlighet än bara Gud och beskrivningar som klart och tydligt uttrycker han.⁹⁶ Det finns kvar tydliga beskrivningar om Gud som han, till exempel i dopets inledningsord i 1986 HB.⁹⁷

Valmöjligheterna av böner i 1986 HB kan ge olika bild av Gud. I helhet är den gudsbild som förmedlas i 1986 HB mer öppen och andas mer godhet än i 1942 HB. Jesus Kristus framhävs också mer uttryckligt och kan bidra till ett komplement för tillbedjan. Gudsbilden har kompletterats med Jesus Kristus anser jag. Kyrkan förmedlar en gudsbild som inbjuder till en närmare relation mellan människa och Gud, med Jesus Kristus som förebild. Samhället andas mer jämlikhet och det kan bidra till att gudsbilden som uppfattas också blir mer jämlik.

5.3. 2017 HB

Nu till 2017 HB. Den nya *omständigheten* för Svenska kyrkan är skiljandet från staten år 2000. Från folkkyrka till enhetskyrka och nu trossamfund. Mångfald och delaktighet ska nu genomsyra verksamheten inom Svenska kyrkan, som nu kan likställas med andra trossamfund. Det var inte förrän efter år 2000 som svenska staten erkände andra kyrkor och trossamfund likställda med Svenska kyrkan. Anpassning, samverkan och ekumenik syns vara ledorden.⁹⁸

Samhället i början av 2000-talet, är mer pluralistiskt och sekulärt jämfört med 1900-talet. Med pluralistiskt menar jag här mångkulturellt och med sekulärt syftar jag på ett samhälle där religionen har fått mindre betydelse i samhällslivets utformande i stort. Kyrkbesökandet har på det hela inte samma intensitet som under stora delar av 1900-talet. Det betyder inte att religionen har fått mindre

---

⁹⁴ Ninna Edghard: *Gudstjänst i tiden. Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968 – 2008*. Arcus, Lund 2010, ss. 153 – 158; ss. 141 – 145; ss. 92ff.

⁹⁵ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*, s. 197.

⁹⁶ Marianne Jörgensen Winther och Louise Phillips: *Diskursanalys som metod och teori*, s. 19.

⁹⁷ *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*, s. 146.

⁹⁸ Sven Thidevall: *Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar*, ss. 95f; ss. 106ff.

betydelse utan att den har blivit mer privatiserad och möjlighet finns till en mer individuellt anpassad tro.⁹⁹ Gudstron och religionen har inte längre överlag en betydande del av livet som under 1900-talet. Religionen finns dock med i kulturen och över hälften av alla medlemmarna i Svenska kyrkan besöker kyrkan med anledning av någon kyrklig handling som dop, begravning eller vigsel. Om kännedomen om teologin inte finns med på samma sätt som låt säga för femtio år sedan, kan det minskade kyrkobesökandet också påverka hur tanken om Gud och gudsbilden uppfattas när man väl är i kyrkan.¹⁰⁰

Beskrivningarna av Gud har enligt min mening neutraliserats i 2017 HB och är mer öppna för olika tolkningar. Det finns många fler alternativ av böner i inledningen av begravning och fler alternativ till inledningsord i dop än föregående kyrkohandböcker. Med de olika alternativen som prästen kan välja går att anpassa de kyrkliga handlingarna mer individuellt men det kan även bidra till en variation av vilken gudsbild som förmedlas. Till exempel förekommer termen Gud ett flertal gånger i alternativen, medan Herre och Fader i inledningsorden i dopmomentet återfinns inte alls och i alternativen av bönerna i begravning återfinns Herre bara en gång.¹⁰¹ Det verkar enligt min uppfattning som om talet om Gud är mer teologiskt inriktat på *via eminenta* eller analogt. Beskrivningar som livets källa och kärleksgivande är kopplat till det världsliga men ändå olik, det är upphöjt. Upphöjt på det viste att det är sammanhanget med beskrivningarna som avgör upphöjdheten till Gud. Sammanhanget med de kyrkliga handlingarna som begravning och dop är också avgörande och de framhävs också. Samtidigt kan språket även passa in på *via positiva*, ett univokt språk som vill beskriva Gud.¹⁰² När det nu finns flera alternativ av inledningsord och böner är det svårt att avgöra vilket teologiskt språk texten i 2017 HB stämmer bäst in på. En förändring har skett, med en öppning till mer individuellt anpassade texter och ett mer neutralt språk om Gud, som kan uppfattas på flera sätt.

När det gäller könsneutralitet i beskrivningarna om Gud kan enligt min uppfattning feministisk teologi synas i 2017 HB. Det kan även ses som om Sallie McFagues uppmaning att omkontextualisera talet om Gud har hörsammats. Det framhävs mer omhändertagande, mer kärlek och vänskap och allas inkluderande, utan hierarki eller betoning på varken manligt eller kvinnligt.¹⁰³

---

⁹⁹ Thorleif Pettersson: "Sekularisering", i: Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.). *Religion i Sverige*, 2 uppl. Dialogos, Stockholm 2013, s. 33; ss. 36f.

¹⁰⁰ Ninna Edghard: *Gudstjänst i tiden. Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968 – 2008*, ss. 107f.

¹⁰¹ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 261; ss. 286 – 289.

¹⁰² Ulf Jonsson: *Med tanke på Gud*, ss. 206 -217.

¹⁰³ Sallie McFague: *Models of God. Theology for an Ecological Nuclear Age*, ss. 167ff.

Det kan även vara inverkan av hur homosexualitets- och queerfrågor diskuteras mer på 2000-talet än på 1900-talet vill jag påstå. Queer kan sägas definiera ett kritiskt förhållningssätt till det normativa, en bestämd norm som faller in under manligt eller kvinnligt till exempel, eller som Judith Butler avgränsar det; att queer inte ska definieras, dess uppgift är uppbyggande av kategorier, inte förvandlande till en. Nu är det inte längre vad som är sanningstolkning utifrån manligt och kvinnligt eller homosexuellt som gäller, utan mer ett inkluderande och mer värdering av förhållningssätt.¹⁰⁴

Prästen har med beaktande på valmöjligheterna i 2017 HB ett stort ansvar och även makt. Makten ligger i att valet av bön kan bidra med en variation av vilken gudsbild som presenteras. Gudsbilden kan uppfattas överlag mer mänskligt och igenkännande. Den är mer trösterik i 2017 HB men även Jesus Kristus kommer fram på ett än mer framträdande sätt än i 1986 HB och 1942 HB. I 2017 HB är det stor skillnad på vilken uppfattning om Gud som *deltagarna* kan få, utifrån vilket val av inledningsord eller bön som väljs. När Gud i några alternativ omnämns bara diffust eller i några alternativ inte alls kan det bidra med en gudsbildsförmedling som kan skilja sig åt de gånger en *deltagare* besöker kyrkan.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Tiina Rosenberg: *Queerfeministisk agenda*, s. 11; ss. 25f; s. 97.

¹⁰⁵ *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen av 2017 års kyrkomöte*, s. 288; s. 173.

6. Sammanfattning

Syftet för denna uppsats var att undersöka beskrivningarna av Gud och huvudfrågeställning löd:

- Hur beskrivs Gud i Svenska kyrkans handbok och har beskrivningen förändrats något över tid?

Svaret på den frågan har sökts med metoden kritisk diskursanalys och kan besvaras med att beskrivningarna av Gud har ändrats över tid och kan även sägas ha följt tidens utveckling. Ifrån beskrivningar av en överhet till en mer neutral och kamratlig framtoning. Utryck från 1942 HB som allsvåldige, dömande människan till döden, enda vägen till renande från synd, skulle till exempel i dagens samhälle inte fungera alls. I 2017 HB är beskrivningarna av Gud mer neutrala och mer icke beskrivande. Icke beskrivande på det viset att det språkligt inte finns lika många tydliga beskrivningar av Gud, som i 1942 HB till exempel. Texterna framställer istället en Gud som möter människan, som man kan känna gemenskap med och som man kan samtala med som en kamrat.

Men vem har påverkat vem egentligen i förändringen? Är det samhället som har påverkat kyrkan att ändra sina beskrivningar och termer om Gud eller är det kyrkan som har påverkat samhället? För att kunna vara en del av samhället ligger det i kyrkans natur att integrera sig med kultur, ekonomi, politik och samhälles utveckling. Utveckling har genom åren varit en process mellan stat och kyrka och spänningar däremellan har förekommit.¹⁰⁶ Samtidigt, om kyrkan vill vara en del av samhället, söker den då förändring inom sina egna led för att kunna vara det och tar hänsyn till utvecklingen uppfattar jag det som. Det har skett språkförändringar till ett mer modernt språk som passar in i samhället, frågor om jämställdhet, demokrati och inkluderande är aktuella och det syns utifrån analysen av handböckerna.

Med samhällsförändringar och ändrade beskrivningar av Gud berörs de två delfrågor som använts i studien;

- Vad säger denna beskrivning om Svenska kyrkans gudsbild?
- Finns det någon synlig inverkan av feministisk teologi på beskrivningen om Gud i Svenska kyrkans handbok?

Som svar på frågorna och resultatet av analysen kan sägas att kyrkan förmedlar en gudsbild som faller in med samhällets värderingar.

Men vem har påverkat vem med gudsbilden? Frågan är också hur gudsbilden egentligen uppfattas om teologin bakom beskrivningarna om Gud inte förstås? Kan teologin, läran om Gud, förstås i

---

¹⁰⁶ Martin Berntson(red.): *Kyrka i Sverige. Introduktion till Svensk Kyrkohistoria*, ss. 14f.

dagens samhälle när många inte har en etablerad kontakt med kyrkan? Den gudsbild som förmedlas kan uppfattas enbart utifrån vad som sägs, vad som står uttryckt i text. Metaforer blir uppfattade som direkta meningar och skillnaden mellan indirekt och direkt tal om Gud kan inte skiljas åt. Ta till exempel hur Jesus kallade Gud sin fader i bemärkelse som förälder och uppmanade sina lärjungar att gör detsamma. Sedan har den traditionen starkt levt kvar inom kristendomen. Hur då det ska tolkas som en metafor för omsorg eller manligt som fader har det tvistats om. I tidiga bibliska texter är *Abba* något som kan tolkas med innebörderna; ande, visdom och även moder. Jesus kallade Gud *Abba*, dels som föräldrafader men även i bemärkelsen som någon/något som stod över mänskligheten men samtidigt i relation till människan. Sen har den symboliken utnyttjats och använts till makt och det är den makten som feministisk teologi protesterat emot.¹⁰⁷

Sallie McFague tycks vara något på spåren med en teologi som omkontextualiserar talet om Gud, som beskriver det kärleksfulla och vänskapliga men ändå det mysika och stående över människan. Omhändertagande utan könsmarkering på varken manligt eller kvinnligt. Thomas av Aquino ansåg att *via eminenta* eller det analoga språket om Gud var det enda rätta. Att tala om Gud i direkt bokstavlig mening, men där sammanhanget som de direkta meningarna används i belyser Guds upphöjdhet över människan. Dionysos Areopagita hade den uppfattningen att människan endast kunde tala om Gud med de ord hon kände till. McFague tar talet om Gud till en nivå till anser jag med omkontextualisering.

Inom kyrkan har det utifrån den systematiska teologin blivit vanligt att tala om Gud i både maskulina och feminina pronomen, efter påverkan av den feministiska teologins arbete med inkluderande språk. I högmässan har arbetet riktats in på att göra det gudomliga och mänskliga mer sammanvävt och arbeta bort värdehierarkin med det manliga som högre stående än det kvinnliga.¹⁰⁸ Analysen visar på att feministisk teologi troligtvis har haft inverkan på beskrivningarna och termerna om Gud. De har blivit mer neutralt och termerna Herre och Fader används mindre, en omkontextualisering tycks ha skett.

Att kalla Gud hen i dag utifrån både kyrkohistoria, ett nytt svenskt pronomen och feministisk teologi skulle då vara helt i sin ordning. I Sverige finns nu ett nytt pronomen som alternativ till han och hon, så varför inte? Gud är varken man eller kvinna. För vidare studier kan följande fråga analyseras: Uppfattar människan i dag den gudsbild som kyrkan förmedlar som ändrad på grund av språket eller är det gudsbildsförändringen i sig som har ändrat språket?

---

¹⁰⁷ Elizabeth A. Johnson: *She who is. The mystery of God in Feminist Theological Discourse*, ss. 79ff.

¹⁰⁸ Ninna Edghard: *Gudstjänst i tiden. Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968 – 2008*, ss. 159ff.

Referenser

”Begravningsgudstjänst 1”, i: *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*. Petra, Stockholm 1987, s 180 - 185, s 197.

”Dopgudstjänst 1: Dop av barn”, i: *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*. Petra, Stockholm 1987, ss. 144 – 153.

”Dop. Barndop”, i: *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av Konungen 1942*. Svenska kyrkans Diakonistyrelses förlag, Stockholm 1942, ss. 195 – 201.

Bergström, Göran och Boréus, Kristina: ”Analys av metaforer, grammatik och ordval”, i: Bergström, Göran och Boréus, Kristina (red.): *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. upplaga 3:10, Studentlitteratur, Lund 2012, ss. 263 – 305.

Berntson, Martin (red.), Nilsson, Bertil och Wejryd, Cecilia: *Kyrka i Sverige. Introduktion till kyrkohistoria*. Artos, Skellefteå 2012.

Björkman, Anders Q: ”Helgat varde ditt könlösa namn”, i: *Svenska Dagbladet, kultur*, onsdagen 7 mars 2018, s. 17.

Brohed, Ingemar: *Sveriges kyrkohistoria. Religionsfrihetens och ekumenikens tid*. Verbum, Stockholm 2005.

Bråkenhielm, Carl Reinhold: ”Sekulära livsåskådningar”, i: Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.): *Religion i Sverige*. 2 uppl, Dialogos, Stockholm 2013, ss. 38 – 42.

Börjesson, Mats: *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Studentlitteratur, Lund 2003.

Claesson, Urban: ”Svenska Kyrkan”, i: Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.): *Religion i Sverige*. 2 uppl. Dialogos, Stockholm 2013, ss. 89 – 97.

Edghard, Ninna: *Gudstjänst i tiden. Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968 – 2008*. Arcus, Lund 2010.

Erikson, Ann-Louise: ”Genusinkarnationer i kyrkans rum. En könad o-ordning”, i: *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr 3-4, 2003, ss. 15-24.

Geister S.J. Philip: ”Gud”, i: Martinsson, Mattas, Sigurdson, Ola och Svenungsson, Jayne (red.): *Systematisk teologi, en introduktion*. Verbum, Stockholm 2007, ss. 95 – 118.

Grenholm, Carl-Henric: *Att förstå religion. Metoder för teologisk forskning*. Studentlitteratur, Lund 2012.

Fairclough, Norman: *Discourse and Social Change*. Polity Press, Cambridge 1992.

Johnson, Elizabeth A: *She who is. The mystery of God in feminist Theological Discourse*. The Crossroad Publishing Company, New York 1999.

Jonsson, Ulf: *Med tanke på Gud*. Artos & Norma, Skellefteå 2004.

”Jordfästning med altartjänst”, i: *Den svenska kyrkohandboken. Stadfäst av Konungen 1942*. Svenska kyrkans Diakonistyrelses förlag, Stockholm 1942, ss. 266 – 268.

Jørgensen Winther, Marianne och Philips, Louise: *Diskursanalys som teori och metod*. Studentlitteratur, Lund 2015.

McFague, Sallie: *Models of God. Theology for an Ecological Nuclear Age*. SCM Press Ltd, London 1987.

Martinsson, Mattas, Sigurdson, Ola och Svenungsson, Jayne: "Inledning", i: Martinsson, Mattas, Sigurdson, Ola och Svenungsson, Jayne (red.): *Systematisk teologi, en introduktion*. Verbum, Stockholm 2007, ss. 9 – 18.

Pettersson, Thorleif: "Sekularisering", i: Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.): *Religion i Sverige*. 2 uppl. Dialogos, Stockholm 2013, ss. 32 – 38.

Rosenberg, Tiina: *Queerfeministisk agenda*. Atlas, Stockholm 2002.

Svensson, Jonas: "Kön", i: Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.): *Religion i Sverige*. 2 uppl. Dialogos, Stockholm 2013, ss. 353 – 357.

Thidevall, Sven: *Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar*. Ordbruket, Järlåsa "u.å".

Internetkällor

"Begravningsgudstjänst", i: *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen för Svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte*. huvudvolym, ss. 260f; ss. 260-267; ss. 286-289. <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken> (hämtad 2018-03-15).

Hbtq och Svenska kyrkan, Svenska kyrkan, <https://www.svenskakyrkan.se/hbtq>, 28 juni 2017, (hämtad 2018-04-08).

"Dopgudstjänst", i: *Handbok för Svenska kyrkan. Antagen för Svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte*. huvudvolym, s 174. <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken> (hämtad 2018-03-15).

Ottestig, Johannes: "Västerås stift efter hen-kritiken: Jesus var en man". *Dagen*, 29 december 2017, <http://www.dagen.se/nyheter/vasteras-biskop-efter-hen-kritiken-jesus-var-en-man-1.1077219>, (hämtad 2018-04-13).

Svenska kyrkan, verksamhet, HBTQ-kompetens, HBTQ i Svenska kyrkan, historia, <https://internwww.svenskakyrkan.se/verksamhet/hbtq-kompetens/historia>, (hämtad 2018-04-11).

Så använder du ordet "hen", Lärarförbundet, <https://www.lararforbundet.se/artiklar/sa-anvander-du-ordet-hen>, 2014-05-03, (hämtad 2018-04-08).

Synonymer.se – Lexikon för svenska synonymer, <https://www.synonymer.se/>, (hämtad 2018-05-07).